

КОНЦЕПТ РЕКОНСТРУКТИВНОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України

Анотація: *Визначено концепт реконструктивного просторового розвитку України. Запропоновано цільові орієнтири реконструкції національного господарства. Висунуто гіпотезу, за якої, покращуючи ознаки якості життя населення, можна створити умови для процесу автономного покращення демографічної ситуації в державі. Охарактеризовано фактори реконструктивного розвитку як чинники якості життя.*

Ключові слова: господарський простір; реконструктивний розвиток; демографія; якість життя

Abstract: *The concept of reconstructive spatial development of Ukraine is defined. Targets for the reconstruction of the national economy have been proposed. A hypothesis has been put forward, according to which, by improving the quality of life of the population, it is possible to create conditions for the process of auto-model improvement of the demographic situation in the state. The factors of reconstructive development as factors of quality of life are characterized.*

Keywords: economic space; reconstructive development; demography; quality of life

Виходячи з об'єктивних завдань повоєнного періоду, контури реконструктивного просторового розвитку України мають як відповідати європейським підходам, з метою забезпечення умов інтеграції у європейську спільноту, так і враховувати національний досвід, що відображає специфіку та ментальність стейкхолдерів й керівних структур, які зацікавлені у забезпеченні розвитку просторових утворень на умовах гармонізації багатьох різноспрямованих інтересів.

Головним принципом організації європейської системи просторового планування є перехід до дорадчої та інтерактивної форм, що охоплює як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки. Основні переваги багатосторонньої комунікації для всіх учасників процесу планування полягають у підвищенні якості прийнятих рішень, дотриманні при вирішенні конфліктних ситуацій балансу між суспільними та приватними інтересами. У цьому аспекті, створюються умови щодо сприяння розумінню потреб, уподобань та цінностей населення просторових утворень. У таких умовах бізнес має можливість адресного сприяння пошуку можливостей впливу на процес прийняття рішень та вироблення напрямків просторового розвитку через підтримку кращих практик та технологій.

У цілому, фактор євроінтеграції задає загальні тренди й пріоритети реконструктивного просторового розвитку України, й, відповідно, інвестиційної діяльності, включаючи насамперед такі, як: формування системи сталого фінансування в державі під егідою НБУ та НКЦПФР, діяльність якої спрямовуватиметься на забезпечення сталого інвестування в еколого-орієнтовані проекти, розвиток сталого фондового ринку й системи сталого страхування, організацію соціально й екологічно відповідальної банківської діяльності тощо; модернізацію промисловості та інфраструктури на базі сучасної техніки та технологій; реструктуризацію енергетичної галузі в напрямках розвитку «зеленої» енергетики, орієнтації на альтернативні джерела енергії, будівництва малих ядерних станцій; розвиток органічного та дружнього до довкілля сільського господарства; приведення у відповідність територіального планування розвитку поселень до європейських норм навантаження на довкілля; доведення показників якості життя населення до рівня країн – членів Євросоюзу тощо.

Принципова схема упорядкування реконструктивних дій у просторових утвореннях може бути активізована різними процесами та факторами, які є для нього пріоритетними, або домінуючими, тобто тими що виступають в якості тригерів. Так, зокрема, нами в якості тригера реконструктивного розвитку визначено демографію, як найбільш сприятливий для свідомості населення фактор, що відображає на даний воєнний час і на перспективний повоєнний період трансформаційні процеси в Україні загалом.

Таким чином, логічно висувається гіпотеза, за якою, покращуючи ознаки якості життя населення, можна створити умови для процесу автотермічного покращення демографічної ситуації. У даному випадку, уявлення населення про якість життя й формує бажаний стан просторового утворення, по-суті, визначає системне уявлення про якість життя територіальної спільноти, і таким чином, як прямо, так і опосередковано конкретизує комплекс управлінських дій щодо упорядкування визначених процесів в рамках концепту просторового розвитку, втілений через відповідний інструментарій.

За європейським підходом «належного врядування» подібний концепт полісуб'єктного просторового розвитку реалізується, наприклад, у процесі розробки форсайту територіального утворення (міста, регіону тощо) з використанням методу сценарного прогнозування, з наступним закріпленням основних його положень у проєктах майстер-планування, якими конкретизуються орієнтири форсайту просторового розвитку. У даному контексті майстер-планування виступає в ролі інструменту стратегічного планування, який передбачає відповідний рівень використання інформації, включаючи рівень її узагальнення, укрупнення та комплексності, який уточнюється у процесі узгодження стейкхолдерами в рамках розробки форсайту і проєкту майстер-планування (рис. 1).

Рисунок 1 – Концепт реконструктивного просторового розвитку на базі природно-ресурсних активів з урахуванням чинників якості життя

У наведеній схемі природні ресурси й умови територіального утворення, будучи трансформованими в активи, сприяють створенню, як матеріальної, так і нематеріальної складових господарського простору, відгравучи при цьому три ключові ролі у виробничо-економічному, соціальному та екологічному аспектах. Так, вони виступають у ролі матеріально-енергетичних ресурсів як засоби праці, товари й фактори виробництва і ринку та чинники спеціалізації, інвестиційної привабливості й конкурентоспроможності економіки. Також вони відіграють роль елементів, що створюють простір життєдіяльності людини, визначають значним чином його якісні ознаки. Екологічне значення природно-ресурсних активів полягає у формуванні природно-антропогенної екосистеми, здатної за рахунок екосистемних ефектів забезпечувати самовідтворення та нормальне функціонування усіх складових територіальної господарської системи в цілому [1].

Відповідно до запропонованого нами концепту реконструктивного розвитку, у площині економічних факторів системне впорядкування економічного простору, реконструкція виробничих потужностей, відновлення інфраструктури, перехід виробництв на високопродуктивні технологічні уклади, енергонезалежність територіальних утворень та форсайт-проектування їх розвитку у контексті забезпечення якості життя призведе до організації у місцевій економіці високооплачуваних робочих місць, створення привабливих умов праці, стимулює бізнес-ініціативи стейкхолдерів, забезпечить урахування думки населення у проектуванні й плануванні територіального розвитку. У свою чергу, зростання виробництва місцевих товарів та послуг призведе до збільшення зайнятості та доходів домогосподарств, зростання платоспроможного попиту й стимулювання розвитку економіки.

У розрізі соціальних факторів відновлення простору життєдіяльності людини, осучаснене територіальне планування, покращання житлових умов, оновлення транспортних мереж, відновлення та розбудова соціальної інфраструктури здатні сформувати привабливий імідж території для потенційної імміграції, у т.ч. з-за кордону, повернення вимушених мігрантів з інших регіонів і країн. Сказане позитивно вплине на якість життя шляхом забезпечення потреб в належних житлових умовах, товарах і послугах, забезпечення безпеки життєдіяльності з урахуванням умов особливого періоду, створення привабливих умов для проживання, продуктивної діяльності та відпочинку людей; призведе до економії часу за рахунок впорядкування транспортних мереж і потоків, забезпечить значною мірою приріст населення територій як за рахунок міграційних процесів, так і природного приросту.

Екологічні фактори реконструктивного розвитку – мінімізація наслідків впливу бойових дій на довкілля, відновлення територіальних екосистем та біорозмаїття, формування екологічних каркасів територіальних утворень, відновлення виробництв на основі «зелених» технологій вплине на якість життя через зменшення рівня забруднень, формування безпечного та екологічного середовища життєдіяльності, також людей буде забезпечено екологічно чистими продуктами харчування. Важливим наслідком стане формування іміджу території як безпечного, комфортного, екологічно чистого й привабливого для проживання місця, що призведе до позитивних демографічних зрушень – зниження захворюваності та смертності, зростання тривалості життя, стане чинником формування позитивного міграційного сальдо, повернення населення на територію, з яких вони вимушено виїхали через бойові дії й сприятиме нормалізації демографічної ситуації в регіонах та у країні в цілому.

Висновки. Визначено концепт реконструктивного просторового розвитку України. Запропоновано цільові орієнтири інвестування у реконструкцію національного господарства. Висунуто гіпотезу, за якою через покращання якості життя створюються умови для автотельного поліпшення демографічної ситуації в державі. Охарактеризовано економічні, соціальні й екологічні фактори реконструктивного розвитку та місце і роль в них природно-ресурсних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистряков І.К., Клиновий Д.В., Петровська І.О. Управління природними активами в «зеленій» економіці: постнекласичний підхід//Теоретичні аспекти та практичні проблеми управління, економіки та природокористування в Україні. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2-3 листопада 2023) / упоряд. Клименко О.М. Київ: УкрСІЧ, 2023. 167 с. С.61-63.

Бистряков Ігор Костянтинович, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу методології сталого розвитку, Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, Київ, e-mail: bystryakoveco@ukr.net

Bystryakov Ihor Kostiantynovych, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Sustainable Development Methodology, Institute of Demography and Quality of Life Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: bystryakoveco@ukr.net

Клиновий Дмитро Віталійович, кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу методології сталого розвитку, Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, Київ, e-mail: klinovoy@gmail.com

Klynovyi Dmytro Vitalijovych, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Department of Sustainable Development Methodology, Institute of Demography and Quality of Life Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, e-mail: klinovoy@gmail.com